

KITEKINTÉS

TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRAK FINNORSZÁGBAN

ESKO HÄKLI

Túl sokáig tartana, ha teljes áttekintést adnék arról a hosszú tervezési folyamatról, amelynek eredményeként a finn tudományos könyvtárak jelenlegi fejlesztési politikája kialakult. Annyit azonban érdemes megjegyezni, hogy a fő elveket azok a könyvtárosok dolgozták ki, akiknek az utóbbi húsz év során feladatkörébe tartozott a részletes tervezés.

A könyvtárügyi szakemberek központi szerepe azzal magyarázható, hogy a kormányservek és a tudományos világ figyelme az egyetemi és a kutatási infrastruktúra fejlesztése felé irányult. Az információellátás fontosságát csak nemrég ismerték fel. De még mindig félő, hogy a kutatókat csak a számukra szükséges információ megszerzése érdekli és nem az a mechanizmus, amely az információt biztosítja. Azt azonban meg kell állapítanunk, hogy az Oktatási Minisztérium (OM) és a tudományos világ tudatában van a kielégítő információellátás szükségességének.

A tudományos könyvtárak fejlesztésének alapelvei

1. Finnországban a tudományos könyvtárak 75%-a egyetemek vagy más felsőoktatási intézmények könyvtárai.

2. 1971 óta minden egyetem és felsőoktatási intézmény az OM-nak van alárendelve. Mivel nincs külön központi igazgatási szerv az egyetemek és az Oktatási Minisztérium között, a tudományos könyvtárak és tájékoztatási központok tevékenységét közvetlenül az OM irányítja; az OM egyben a kutatás irányításáért is felelős.

3. A tudományos könyvtárakat és tájékoztatási szolgáltatásokat funkcionálisan egységes egésként fejlesztették. A fejlesztést közös testület, a Tudományos Tájékoztatás és Tudományos Könyvtárak Finn Tanácsa (TINFO) koordinálja. Ez az OM-hez tartozó testület 1972-ben váltotta fel a Tudományos Könyvtárak Tanácsát és a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás Finn Tanácsát. Ez a döntés fontos változást jelentett a tudományos tájékoztatási szolgáltatásokat és a tudományos könyvtárakat érintő politikában.

4. A kormány által fenntartott minden tudományos könyvtár és tájékoztatási szolgáltatás egy közös hálózatot alkot.

5. A hálózat sarokkövei a különböző szakterületek országos központi könyvtárai. E könyvtárak feladatkörébe nemcsak a hagyományos könyvtári szolgáltatások (beleértve a könyvtárközi kölcsönzést) tartoznak, hanem a szakterületüknek nyújtott tájékoztatási szolgáltatások is. Ezt egy 1972-ben született kormányhatározat írja elő.

A könyvtári rendszer elemei

Finnország jelenlegi könyvtári szervezetének megértéséhez néhány részlet bemutatására van szükség.

A könyvtári hálózat erősen decentralizált, nemcsak szervezeti, hanem földrajzi szempontból is. Ennek oka az egyetemi rendszer, amely már az egész országra kiterjed. Még a szakterületi, mint pl. a közgazdasági, orvosi, műszaki stb. könyvtárak is egyetemekhez tartoznak. Csak néhány könyvtár működik más intézmény keretén belül. Ebben a kategóriában a legnagyobb a Parlamenti Könyvtár, amely jogtudományi és politikai szakkönyvtár. Fontos szerepet játszanak a nagy kutatóintézetek könyvtárai és tájékoztatási központjai, mint például Finnország Földtani Intézetének és a Tengerészeti Kutatóintézetnek a könyvtára, valamint a Finn Műszaki Információs Központ. (További jelentős szakkönyvtárak a következők: Finnország Statisztikai Hivatalának Könyvtára, a Finn Irodalmi Társaság Könyvtára és a Finn-Szovjet Kulturális Kapcsolatok Intézetének Könyvtára.)

A nemzeti könyvtári funkciókat a Helsinki Egyetemi Könyvtár látja el, mindazokkal a kötelezettségekkel, amelyek a nemzeti könyvtárakra jellemzők. (Finnországban a nemzeti könyvtár hagyományosan a tudományos könyvtári hálózat része.) A Helsinki Egyetemi Könyvtár a központi könyvtárból és néhány szakkönyvtárból álló hatalmas szervezet. A könyvtárnak nem feladata az egész egyetem közvetlen könyvtári ellátása. Ezt a funkciót nagyrészt tanszéki és intézeti könyvtárak töltik be; a tanszéki könyvtárak többsége valójában hatalmas szakkönyvtár. Ez a szervezeti sajátosság, amely Finnországban csak a Helsinki Egyetemi Könyvtárra jellemző, az egyik magyarázata annak, hogy lehetőség nyílt az egyetemi és a nemzeti könyvtári feladatok összekapcsolására ugyanazon a könyvtári szervezeten belül.

Jelenleg csak néhány országos központi könyvtár működik. Az 1972. évi kormányhatározat értelmében szakterületi központi könyvtárrá a legjobb lehetőségekkel rendelkező, már működő könyvtárak jelölhetők ki. Az alábbi könyvtáraknak van jelenleg központi könyvtári státuszuk:

- Helsinki Egyetem Központi Orvosi Könyvtára,
- Helsinki Egyetem Erdészeti Könyvtára,
- Helsinki Közgazdasági Egyetem Könyvtára,
- Helsinki Egyetemi Könyvtár (a művészetek és a filológia területén),
- Helsinki Műszaki Egyetem Könyvtára,
- Jyväskylä-i Egyetemi Könyvtár (a pedagógia, a pszichológia és a sport területén),
- Helsinki Egyetem Mezőgazdasági Könyvtára,
- Finnország Statisztikai Hivatalának Könyvtára.

Mint látható, sok fontos szakterületnek még nincs központi könyvtára. A leginkább szembetűnő a hiány a természettudományok területén. Ennek oka a jelenlegi könyvtári helyzet: nincs olyan könyvtár, amely el tudná vállalni a központi könyvtári kötelezettségeket. A szakterület legjobb forrásaival mindenesetre a Helsinki Egyetem rendelkezik.

A társadalomtudományok a másik olyan terület, ahol nem működik központi könyvtár. A Parlamenti Könyvtár gyakorlatilag ugyan jogtudományi és politikai központi könyvtár, de ezzel az egész területnek csak egy részét fedik le. (Meg kell említeni, hogy a társadalomtudományokat Finnországban eléggé szűkkörűen értelmezik. A történelem és a filozófia például nem a társadalomtudományok, hanem a művészetek és a filológia körébe tartozik.)

Az országos központi könyvtárak hálózata tulajdonképpen a jelentős szakkönyvtárak hálózatainak tekinthetők, ez a nagy egyetemi könyvtárakra is vonatkozik, amelyek nem általános könyvtárakként, hanem az adott szakterület legfontosabb könyvtáraiként tartoznak a hálózathoz.

A központi könyvtárak fő feladata hagyományosan a gyűjteményfejlesztés és a könyvtárközi kölcsönzés. Ez utóbbi része azoknak a szolgáltatásoknak, amelyeket szisztematikusan fejlesztettek ki, és amelyek minden típusú könyvtárra kiterjednek. (Finnországban nagyok a földrajzi távolságok. A könyvtárközi kölcsönzés megkönnyítése érdekében a nagyobb kölcsönző és kérő könyvtárak manapság telexet használnak. A kölcsönzési adminisztráció gyorsítása érdekében leegyszerűsítették a használatot. Folyóiratcikkekre vonatkozó kéréseket mindig másolatokkal teljesítenek.)

Az ipari létesítmények, kutatólaboratóriumok, kormányhivatalok stb. tájékoztatási részlegei (tájékoztatási szolgáltatásai) az információs hálózat lényeges részét képezik. Szolgáltatásaikat közvetlenül a végső felhasználóknak nyújtják, és hatékonyan élnek a nagy információs központok és könyvtárak szolgáltatásaival is. Csak néhány ipari tájékoztatási egység hozott létre nagyobb saját könyvtárat. A K+F tevékenység növekedése az ipar területén azt eredményezi, hogy az ipar egyre nagyobb mértékben veszi igénybe a könyvtári szolgáltatásokat.

Az ipar fő információs központja Finnország Műszaki Kutatási Központjának Műszaki Információs Szolgálat. Ez az információs szolgálat közvetítő szerepet játszik a kisebb tájékoztatási egységek számára a külső (külföldi) szolgáltatások használatában, fontos része van az új információs technológia bevezetésében. A szolgálat nem rendelkezik nagy könyvtárral; nagyrészt a Helsinki Műszaki Egyetem Könyvtára dokumentumbázisára támaszkodik. Említésre méltó ipari információs központ még a Finn Cellulóz- és Papíripari Kutatóintézet Dokumentációs Szolgálat és Finnország Állami Alkoholmonopóliumának (ALKO) Könyvtára és Információs Szolgálat. Mindkét intézményben jelentős szakkönyvtár működik.

A jelenlegi formájában 1979-ben létrehozott Tudományos Irodalmi Csereközpont fontos szolgáltatást nyújt. A Tudományos Társaságok korábbi könyvtárát átszervezték és két részre osztották, a könyvtárra és a csereközpontra. A könyvtár tudományos könyvtárként a Helsinki Egyetemi Könyvtárhoz csatlakozott, a csereközpontot pedig a Tudományos Társaságok Tanácsa irányítja és közvetlenül az OM finanszírozza.

A *"Suomen tieteilisten kirjastojen opas"* (Finnország tudományos könyvtárainak és információs szolgáltatásainak kézikönyve) c. minerva 1981-es kiadásában 365 könyvtárat és információs szolgáltatást sorol fel.

Az új információs technológia hasznosítása

Az új technológia alkalmazása a tájékoztatási szolgáltatásokban a már sok országtapasztalatából ismert módon történik. Finnország azonban nem hozott létre saját, állandó SDI-szolgáltatást. A finn intézmények nagyrészt svéd és amerikai SDI-szolgáltatásokat vettek igénybe, amelyeket ma már nagymértékben helyettesít a retrospektív online keresés. A finn információs központok voltak az első olyan intézmények Skandináviában, amelyek mindennapos munkájukhoz online módon amerikai adatbankokat használtak a távközlési hálózat segítségével.

A Tudományos és Műszaki Együttműködés Skandináv Tanácsa (NORDFORSK) fejlesztette ki a skandináv adatátviteli hálózatot, a SCANNET-et, amely 1975 végén kezdte meg működését. Ez volt az első ún. "packet switching" hálózat az északi országokban. A SCANNET-et ma már a PTT általános adatközlési hálózata váltotta fel. A SCANNET rendkívül fontos szerepet játszott az információs szolgáltatásokban. A "packet switching" távközlési hálózat ötlete ismeretlen volt a PTT számára. A SCANNET jelentősége főként abban volt, hogy felhívta a figyelmet a könyvtárakra és információs központokra, mint a távközlési eszközök potenciális használóira.

Egy új finn adatközlési hálózat 1983 nyarán alakult DATAPAK néven. Ez a számítógéppel irányított hálózat Finnországon belüli és Finnországból külföldre történő kapcsolásokat tesz lehetővé. Finnország összekötését az EURONET-tel a Párizsban levő francia TRANSPAC biztosítja. A DATAPAK elődje az 1980-ban létesített FINNPAK volt.

A könyvtárak és információs központok nagy szerepet játszottak a Finnország és a Szovjetunió közötti adatközlési rendszerek kifejlesztésében is. A Finnország és a Szovjetunió közötti Tudományos és Műszaki Együttműködési Bizottság szervezeti keretén belül könyvtári és tájékoztatási munkacsoport tevékenykedik. A munkacsoport programjában már évek óta szerepel az adatbázisok online módon történő hasznosítása. A munka jelentősen előrehaladt: a finn PTT és a szovjet hatóságok adatközlési hálózatot hoztak létre, amely kísérleti fázisban már működik. A munka során a magyar Videoton-terminált sikeresen alkalmazták. (Ezt az új kommunikációs vonalat nem kizárólag az információs szolgáltatások céljára, hanem normál távközlési csatomaként fogják használni. A munkacsoport most már remélhetőleg az adatbázisok használatára összpontosíthatja figyelmét az adatközlési rendszerek kifejlesztése helyett.)

A helyzet valóságghú ábrázolása érdekében hozzá kell tennem, hogy a finn könyvtárak és tájékoztatási szolgáltatások nem annyira számítógépesítettek, mint ahogy valaki a fentiek alapján elképzelné. De a bemutatott információs szolgáltatások valamiképpen illusztrálják azt a "know-how"-t, amelyet a könyvtári és tájékoztatási szakma fejlesztett ki az új technológia alkalmazásában.

Automatizált rendszerek kifejlesztése

A finn könyvtárak nem rendelkeznek bőséges anyagi forrásokkal, s ez lényeges hátráltatója a könyvtári automatizálásnak.

Finnország minden tudományos könyvtárára kiterjedő, automatizált könyvtári rendszer megteremtésére vonatkozó tervet 1972-ben dolgozták ki. A terv ajánlása szerint országos, közös rendszert kell létrehozni. Az ajánlásoknak megfelelően az OM 1974-ben tervezési csoportot alakított; a közvetlenül az OM-nek alárendelt Tudományos Könyvtárak Automatizálási Állandó Bizottsága 1979-ben jött létre.

A hosszú távú cél nemzeti, de nemzetközileg kompatibilis könyvtári rendszer kiépítése. Minden alapvető könyvtári munkafolyamatra, a szerzeményezésre, katalogizálásra, kölcsönzésre és információvisszakeresésre ki kell terjednie. A rendszernek egységes szervezetnek kell lennie, nem csupán a különböző munkafolyamatok halmazának. Jelenleg a munka annyira előrehaladt, hogy az inputhoz, a feldolgozáshoz, a bibliográfiai adatok outputjához, valamint az információvisszakereséshez szükséges alapvető funkciók már működnek. A következő lépés a kölcsönzés és a szerzeményezés folyamatának automatizálása lesz.

Az anyagi eszközök szűkössége jól látható a rendszer jelenlegi működési módján. Az input és az adatkezelés offline módon történik. Az offline folyamatok modern technikájának következtében azonban a működés egyenletes. A rendszer intelligens terminálokat használ mini- vagy mikroszámítógépként. A terminálok display-vel és memóriával rendelkeznek. A könyvtári személyzet úgy használja a rendszert, mintha online lenne. A bevittelt mágneslemezen tárolják, ahonnan az adatok telefonvonalon keresztül kerülnek a központi számítógépbe (IBM 370). Az új berendezés még könnyebbé tette az adatátvitelt; az adatokat a központi számítógép közvetlenül a lemezekről olvashatja le. Jelenleg majdnem 20 könyvtár használja a rendszert a katalogizálásban. A hagyományos könyvtári katalogizáláson kívül a rendszer a nemzeti bibliográfia és szakbibliográfiák előállítására is szolgál. Az alapvető bibliográfiai fájlok egy nemzetközileg kompatibilis formátumot, a FINMARC-ot alkalmazzák; a katalogizálási szabályok az AACR II-t követik. A rendszer jelenleg monográfiákat és folyóiratcikkeket dolgoz fel. A hazai időszaki kiadványokkal és sorozatokkal kapcsolatos munkák nemrég kezdődtek; a külföldi időszaki kiadványok katalógusát külön adatbázisként kezelik. Túlságosan hosszú lenne a katalogizálási rendszerben szereplő adatbázisok szerkezetének részletes leírása. Talán elég annyit említeni, hogy a rendszer egy közös központi tárat és minden résztvevő könyvtár, valamint a bibliográfiák számára egyéni tárat tartalmaz.

A nemzeti bibliográfiát 1978-ban számítógépesítették. Adatbázisa azonban már az 1977. évi könyvtermés bibliográfiai adatait is tartalmazza. A Turku Egyetemi Könyvtár adja ki már régóta a finn periodikumok indexét *Suomen aikakaustehti-indeksi* címen. Az 1977-ben megjelent cikkektől kezdődően az indexet e számítógépes rendszer állítja elő. Ezt egészíti ki a közművelődési könyvtárak könyvtárellátója által szerkesztett másik index, a *Kirjastopalvelu Oy*. A kettő együttesen felöleli a leginkább használt finn folyóiratokat.

A rendszert a pszichológiai, erdészeti és mezőgazdasági szakbibliográfia előállítására is használják. A rendszerhez csatlakozni fog még a Bibliographia juridica Fennica és a finn geológiai és szociológiai bibliográfia is, ugyanis a rendszer már jelenlegi formájában is eléggé rugalmasnak bizonyult a feldolgozáshoz és a különböző bibliográfiai munkálatokhoz.

A nemzeti bibliográfia automatizált rendszere

A nemzeti bibliográfia érdekes példája az új technológia által nyújtott változatos lehetőségeknek. A nemzeti bibliográfia szerkesztőségi munkatársainak száma nem volt és ma sem elegendő. Az 1981-ben életbe lépett új kötelempéldány-rendelet következtében jelentősen megnövekedett a nyomdák által szállított anyag mennyisége. Nyilvánvaló volt, hogy a Helsinki Egyetemi Könyvtár Bibliográfiai Osztálya nem lesz képes minden új kiadvány feldolgozásával foglalkozni. Más utat kellett keresni.

1979 elejétől kezdve a nemzeti bibliográfia által regisztrált dokumentumok számítógépre vitelét decentralizálták. Két további kötelempéldány-jogú könyvtár, a Jyväskyläi Egyetemi Könyvtár és a Turku Egyetemi Könyvtár vesz részt a munkában. Az anyagot az ISBN kiadói kódja szerint osztották fel a könyvtárak között, s az ISBN nélküli kiadványokat a Helsinki Egyetemi Könyvtár dolgozza fel, amely egyébként az új kiadványok csaknem felét regisztrálja, a maradékon pedig a két másik könyvtár osztozik. Ez a megoldás lehetővé teszi, hogy minden új monografikus kiadványról számítógéppel kezelhető rekord álljon a könyvtárak rendelkezésére. A Helsinki Egyetemi Könyvtáron kívüli két könyvtár számára a nemzeti bibliográfiában való részvétel egyik fő indítókoka az volt, hogy ily módon az új finn kiadványtermés teljes katalógusát jelentős késedelem nélkül megkaphatják. A Helsinki Egyetemi Könyvtár lezárta a finn kiadványok cédulakatalógusát, és helyette mikrokártya-katalógust alkalmaz. Nem nyomtatnak többé katalóguscédulát.

A nemzeti bibliográfia három fő módon férhető hozzá: 1. havonta jelennek meg nyomtatott füzetek, s ezeknek éves kumulációja is van; 2. a leírások ezen kívül mikrokártya-formában is hozzáférhetők, kétféle kiadásban (a három résztvevő könyvtár katalógusaként, raktári jelzetekkel ellátva, illetve egy bibliográfiai változatban, amely 1977-től kezdve a bibliográfiai leírások folyamatos kumulációja); 3. a nemzeti bibliográfiai adatbázis online módon kereshető az Állami Számítóközpont MINTTU nevű szövegkereső rendszerének segítségével. A rendszer terminálok útján használható, és képes egyéni igények szerinti listák összeállítására is.

A teljes finn anyag, amely egységes adatbázisként kereshető vissza a KATI-rendszerben, magában foglalja a nemzeti bibliográfia adatbázisát, a finn folyóiratok általános indexét és a szakbibliográfiákat. Ebben az adatbázisban jelenleg kb. 110 000 rekord van, s évente kilenc alkalommal hozzák naprakész állapotba. Az évi növekedés kb. 35 000 rekord. Annak ellenére, hogy az adatbázis használata már nem ingyenes, egyre többen veszik igénybe. A könyvtárakon kívül a KATI adatbázist gyakran és növekvő számban használják intézmények és magánszemélyek, akik korábban kézbe sem vették a nemzeti bibliográfiát. Így tehát az idő a könyvtárak bibliográfiai munkájának malmára hajtja a vizet. A rendszert a mindennapi katalogizálásra használó könyvtárak száma sokáig alacsony volt. E könyvtárak közös adatbázisa, amelyet 1980-ban hoztak létre, jelenleg mintegy 55 000 rekordot tartalmaz, ami 70 000 feldolgozott könyvet jelent. Ez a KAUKO nevű adatbázis szintén online módon hozzáférhető és elsősorban könyvtárközi kölcsönzési célokat szolgál. A fent leírt rendszert és adatbázisokat a Tudományos Könyvtárak Automatizálási Részlege működteti az Állami Számítóközpontban.

Egyéb automatizált rendszerek

A Helsinki Egyetemi Könyvtár, amely elsőként kísérletezett a számítógépes katalógizálással, rendszert fejlesztett ki a finn könyvtárakban levő külföldi folyóiratok központi katalógusának összeállítására. Ez 1971-ben indult, s az első katalógust két évvel később, 1973-ban állították elő. Jelenleg a rendszer az 1970 óta feldolgozott mintegy 46 000 időszaki kiadvány bibliográfiai adatait és kb. 250 könyvtár állományát tartalmazza (140 000 rekord). Ez a rendszer Burroughs B7800 típusú géppel működik az egyetem számítóközpontjában. A tervek szerint ez a rendszer, a jövőben a tudományos könyvtárak közös rendszeréhez fog csatlakozni, mihelyst a közös rendszer képes lesz a befogadására. Ez azonban valószínűleg hosszú időt vesz igénybe, ezért a FINUC-S-t a Helsinki Egyetemi Könyvtár fejleszti tovább.

Mivel a központi katalógusok fejlesztése erősen visszamaradt, a Helsinki Egyetemi Könyvtár a lehető legegyszerűbb számítógépes központi katalógust dolgozta ki FINUC-ISBN néven. A könyvek a katalógusban csak az ISBN-számukkal szerepelnek, amelyekhez csatlakoznak a megfelelő könyvtári jelzetek. Jelenleg a katalógus 187 000 ISBN-t és 300 000 könyvtári jelzetet tartalmaz. Az évi növekedés mintegy 300 000 ISBN. Az ISBN nélküli beszerzéseket természetesen nem tartalmazza a katalógus; ennek ellenére hasznos eszköznek bizonyult a könyvtárközi kölcsönzésben.

A számítógépesítés új területre terjedt ki, amikor a Helsinki Egyetemi Könyvtár egy részlege, az ún. alsóévesek könyvtára, 1981-ben gépesítette a tankönyvek kölcsönzését. Erre a lépésre hosszú évek óta készültek, de a rendszerrel szemben támasztott követelmények addig nem voltak teljesíthetők, amíg kizárólag a rendszert szolgáló miniszámítógép nem állt rendelkezésre. Nem fogadhattak el alacsonyabb működési szintet a manuális rendszernél. Jelenleg a rendszer 256 Kbyte-os központi tárolóval és két, egyenként 5 Mbyte-os lemezzel (amelyek egyike cserélhető kazetta) felszerelt miniszámítógépet használ. Perifériaként 6 megjelenítő képernyővel ellátott terminál szolgál, melyek közül öthöz fényceruza is csatlakozik. Külön nyomtatóegysége is van a gépnek. A számítógép valós időben, önálló rendszerként működik. A műveletek száma magas, évente több mint 300 000 kölcsönzés.

A Helsinki Egyetemen egy új típusú rendszer kialakításán dolgoznak. Az egyetemen belül 200 különböző nagyságú könyvtár működik; sok közülük kis intézeti könyvtár. Az egyetem földrajzilag erősen decentralizált. A cél most olyan megoldás kidolgozása, amely lehetővé teszi az egyetem központi számítógépének használatát és a már rendelkezésre álló terminálok segítségével – amelyek olcsó, megjelenítő képernyő nélküli modellek – a bibliográfiai adatok bevitelét. A bibliográfiai adatokat az Állami Számítóközpontba továbbítják, ahol más könyvtárak bibliográfiai adataival egyesítik őket. A vállalkozás jelenleg kísérleti alapon működik, s ha beválik, olcsó és rugalmas online katalógizálási rendszert kínál olyan könyvtárak csoportja számára, amelyek túlságosan heterogének a probléma egységes megoldásához.

A Helsinki Közgazdasági Egyetem Könyvtára 1969 óta rendelkezik saját számítógépes rendszerrel. Ezeket a rendszereket egyedileg fejlesztették ki, és nem kompatibilisek

más rendszerekkel. A könyvtár 1975-ben alakította ki HELECON adatbázisait, amelyek jelenleg a következőket tartalmazzák:

- FINP, a finn közgazdasági és kereskedelmi folyóiratok indexe 1975-től,
- SCANP, a skandináv közgazdasági és kereskedelmi folyóiratok indexe 1977-től,
- SCIMP, az európai vezetéstudományi folyóiratok indexe 1978-tól,
- BILD, a könyvtári dokumentumok bibliográfiai indexe 1980-tól.

Az adatbázisokat a SCANNET-hez és az EURONET-hez csatlakoztatták, és ma már a DATAPAK-on keresztül hozzáférhetők.

A Helsinki Műszaki Egyetem Könyvtára aktív szerepet vállal a könyvtári folyamatok és információs szolgáltatások számítógépes módszereivel való kísérletezésben. A könyvtár jelenleg a TENTTU nevű információvisszakeresési rendszert működteti, amely elsősorban az egyetemen belüli használókat hivatott szolgálni, de külső igényeket is szívesen kielégítenek. Az adatbázis az egyetem területén levő könyvtárak nagy részének katalógusát tartalmazza. A DEC-20 típusú számítógépet alkalmazzák, és az adatbázist havonta felfrissítik az Állami Számítóközpont fő adatbázisának anyagából. Mintegy 300 terminál csatlakozik a rendszerhez, amely dokumentumvisszakeresésre is használható, beleértve az online rendelést is.

A jövő távlatai

A TINFO, amely a tudományos könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások hosszú távú fejlesztési terve, átgondolt tervezőmunka eredménye volt 1978-ban. A terv egyaránt elemzi a könyvtárak működésére, valamint a szakirodalom és a tudományos információ iránti igényekre és használatukra ható tényezőket. A terv több olyan javaslatot tartalmaz, amelyek kormány szintű döntést igényelnek a könyvtárak fejlesztésének elveiről, valamint olyanokat, amelyek a könyvtári szolgáltatások anyagi fenntartásában követelnek szerkezeti változásokat és bizonyos szervezeti módosításokat céloznak. A terv hangsúlyozza a könyvtárak saját erőből történő fejlesztésének fontosságát, valamint a nemzetközi fejlődés és az információátadás egyre növekvő gépesítése figyelembevételének szükségességét.

A legújabb tervek a könyvtárak raktározási problémáinak vizsgálatával foglalkoznak. Az összes tudományos könyvtár számára közös tárolókönyvtár létesítéséről a 70-es évek óta tárgyalnak. Egy időben úgy tervezték, hogy a leggyakrabban használt folyóiratok központi kölcsönző könyvtárával együtt kellene létrehozni. Az anyagi lehetőségek azonban nem kedveztek ilyenfajta megoldásnak. A jelenlegi decentralizált hálózat politikája végül is gyakorlati szempontból a legjobb megoldás lehet.

A raktározási problémák indokolták, hogy az OM-hez javaslatot nyújtsanak be egy tárolókönyvtár mielőbbi létrehozásáról. A döntéstől függően ezt a könyvtári intézményt a közművelődési könyvtárak is használhatják. Mivel a problémának ez a része még nem tisztázódott, eddig még nem született határozat.

A könyvtáraknak és tájékoztatási szerveknek fel kell készülniük a jövőre, amelyet új eszközök és módszerek jellemeznek. A központi fontosságú témák közül meg kell említeni az új technológia segítségével történő dokumentumközvetítést. Ezzel kapcsolatban

az igények szerinti publikálás új koncepciójával, ami szerint a szöveget a számítógép memóriájában tárolják, nem foglaloznak még. Sok területen egyelőre a már publikált dokumentumok kezelése nagyobb problémát jelent. A telefacsimilével már kísérleteztek, de ez még nem a legmegfelelőbb eszköz a dokumentumok továbbítására. Finnországban néhány könyvtár egyaránt használta már a TELETEXT-et és a VIDEOTEXT-et. A számítógépesített távkonferenciák lehetőségét is vizsgálták, valamint az úgynevezett super-telexet és teletexet. A teletex a közeljövőben valószínűleg a dokumentumtovábbítás egyik eszközévé válik.

Nemzetközi együttműködés

A skandináv együttműködésről már sokan írtak. Anélkül, hogy részletekbe bocsátkoznék, hangsúlyoznom kell, hogy ez az együttműködés létfontosságú a finn könyvtárak számára. A könyvtárközi kölcsönzésnek azt a felét, amelyet az országon belül nem tudnak kielégíteni, más skandináv országok könyvtárai teljesítik. Finnország rendszerint a fogadó fél.

1977-ben a Miniszterek Északi Tanácsa a könyvtárak és tájékoztatási szervek részére testületet alapított NORDINFO (a Tudományos Tájékoztatás és Tudományos Könyvtárak Északi Tanácsa) néven. Ez a tanács, amelynek titkársága Finnországban működik, nem csupán koordináló szerv. Saját költségvetéssel rendelkezik, és nagy fejlesztési terveket finanszíroz. A NORDINFO egyebek között a skandináv adatbázisok fejlesztésére, a dokumentumellátás javítására és a szakemberek továbbképzésére, szemináriumok tartására szakosodott. Finn szempontból ezzel kapcsolatban még egy tervet kell megemlíteni, a NOSP-ot, az északi folyóiratok központi katalógusát, amely a Helsinki Egyetemi Könyvtárban található.

A Szovjetunióval való együttműködés, mint említettem, jól halad előre. A munka-program az adat továbbításán kívül sok más témát is magában foglal. Az egyik cél az irodalom cseréjének és a könyvtárközi kölcsönzésnek a javítása. Sok tárgykörben szemináriumokat is rendeztek. A bibliográfiai munka, a könyvtörténet, a terminológia stb. területén folyó együttműködés igen gyümölcsöző.

Finnország Tudományos Akadémiája 1979-ben külön jegyzőkönyvet írt alá a KGST-országok NTMIK-jével, annak ellenére, hogy Finnország nem tagja az NTMIR-nek.

Összegezként megállapítható, hogy a nemzetközi együttműködés és a más országokkal való közeli kapcsolatok olyan kis ország számára, mint Finnország "conditio sine qua non", azaz szükségszerűek. A legtöbb szakterületen a szükséges információ 90%-a külföldről származik, és komoly erőfeszítések, valamint más országokkal való jó kapcsolatok nélkül aligha lenne beszerezhető.

Fordította: FEIMER Ágnes